

Het Kenniscentrum van het Nederlands Jeugdinstituut, het RIVM/Centrum Jeugdgezondheid en ZonMW werken samen binnen het Kennisprogramma Jeugd van het programmaministerie voor Jeugd en Gezin, om professionals in de zorg voor jeugd te voorzien van kennis over richtlijnen, instrumenten en interventies.

Dossier over pesten helpt bij signalering en aanpak

Door Joanka Prakken

Pesten is een van de meest voorkomende problemen waarmee kinderen en jongeren te maken krijgen. Het Nederlands Jeugdinstituut maakte er daarom een digitaal dossier over, dat op een rij zet wat er over pesten bekend is. Het dossier biedt de hulpverlening, maar met name ook scholen, aanknopingspunten om pesten beter te signaleren en aan te pakken.

Het dossier definieert ‘pesten’ als het op systematische wijze verrichten van fysieke, verbale en non-verbale handelingen zoals duwen, slaan, schoppen, uitschelden, roddelen en sociaal isoleren, tegenover iemand die zich daartegen niet kan verdedigen. Pesten gebeurt individueel of in groepsverband. Tussen dader en slachtoffer bestaat een ongelijke machtsverhouding. Zo is de dader vaak fysiek en verbaal sterker dan het slachtoffer of opereert hij in groepsverband, waardoor het slachtoffer zich in zijn eentje niet kan verweren.

Er wordt daarnaast onderscheid gemaakt tussen direct en indirect pesten. Meisjes pesten vaak wat indirecter, bijvoorbeeld door te roddelen of iemand buiten te sluiten. Jongens zijn meestal wat agressiever als het gaat om pesten.

Karen van Rooijen-Mutsaers van het Nederlands Jeugdinstituut en Alice Vlottes van het Algemeen Pedagogisch Studiecentrum waren betrokken bij de samenstelling van het dossier. Van Rooijen: ‘Het kan lastig zijn om te bepalen of er sprake is van pesten. Zeker wanneer het gaat om indirect pesten. Instrumenten om pesten te signaleren zijn er nauwelijks.’

Onderzoek

Het dossier brengt in kaart wat uit onderzoek bekend is over pesten. Zo blijkt uit onderzoek van de Nederlandse psycholoog Elke Zeijl dat een op de drie kinderen van 8 tot 12 jaar zegt soms (25 procent) of regelmatig (10 procent) gepest te worden. Onder toekomstige brugklassers die contact opnemen met Korrelatie blijkt de angst om gepest te worden zelfs het meest voorkomende probleem te zijn. En ruim een derde van de scholieren pest af en toe zelf. Degenen die het meest pesten zijn 13- en 14-jarigen.

‘Kenmerkend voor slachtoffers is dat ze net even anders zijn, afwijken van de norm, soms fysiek zwak zijn of minder sociale vaardigheden hebben’, vertelt

Van Rooijen. ‘Ze zien er anders uit of hebben bijvoorbeeld een accent of een handicap. Van ouders weten we dat ze meestal een agressief reactiepatroon hebben. Ze kunnen zich slecht inleven in hun slachtoffers en voelen zich nauwelijks verantwoordelijk voor hun daden.’

Gevolgen

Blijft een beetje pesten of gepest worden meestal zonder gevolgen, bij systematisch pestgedrag kunnen de effecten – ook op de wat langere termijn – voor zowel slachtoffer als dader aanzienlijk zijn. Uit verschillende onderzoeken komt naar voren dat gepest worden gevoelens van eenzaamheid en depressie vergroot en bestaande problemen verergert.

Over pesters zegt het dossier dat voor hen de gevolgen op de korte termijn nog niet negatief zijn. Zolang ze op school zitten, kunnen ze zich goed staande houden. Hun schoolprestaties zijn beter dan die van gepeste kinderen; hetzelfde geldt voor hun populariteit en zelfwaardering. Op de langere termijn kunnen zich echter wel degelijk problemen voordoen. Een pestend kind leert namelijk dat het zijn doel kan bereiken zonder op een sociaal aangepaste manier met anderen te onderhandelen. Daardoor kan hij onaangepast gedrag vertonen, met als gevolg sociale problemen. Van Rooijen: ‘Kinderen en jongeren die op school anderen pesten, hebben een groter risico op ernstige problemen in de adolescentie. Zij komen bijvoorbeeld vaker met justitie in aan-

raking en zijn vaker betrokken bij vechtpartijen.’

Interventies

Pesten is als probleem het meest zichtbaar op scholen. Niet voor niets zijn scholen verplicht om hun leerlingen en personeel te beschermen tegen fysiek en psychisch geweld, dus ook tegen pesten. Dat staat in de Arbowet en in cao-afspraken. Scholen moeten daarom een antipestbeleid voeren, bijvoorbeeld door er in lessen aandacht aan te schenken.

Uit recent onderzoek van het Centrum voor Online Onderzoek onder 6.600 ouders blijkt dat ouders vinden dat scholen te weinig doen aan pestgedrag en er niet adequaat op inspelen. Alice Vlottes: ‘Pesten is een verborgen verschijnsel, het is lastig waar te nemen. Als kinderen of ouders klagen, wordt het vaak niet serieus genomen door de leerkrachten.’

Hoewel in Nederland de nodige interventies beschikbaar zijn om pesten aan te pakken, is vaak niet bekend in hoeverre die ook echt helpen. Van Rooijen: ‘Omdat we meer doordrongen raken van de ernst van het probleem, worden er steeds meer antipestprogramma’s ontwikkeld. Het onderzoek naar de effectiviteit daarvan bevindt zich echter nog in een pril stadium.’

‘Veelbelovend is het zogeheten PRIMA-pakket. PRIMA staat voor PROef-IMplementatie Anti-pestbeleid in het basisonderwijs. Het is een programma met interventies en maatregelen op drie niveaus: schoolbreed, klassikaal en in-

dividueel. Het gaat dan bijvoorbeeld om een antipestbeleid, klassikale regels tegen pesten en individuele interventies gericht op zowel slachtoffers als daders. Zo'n samenhangend pakket werkt veruit het best. Onderzoek laat zien dat losse interventies, gericht op bijvoorbeeld een enkele klas, weinig effect hebben. Het gaat om een cultuurverandering en daar moet voor de hele school beleid op zijn.'

Het dossier over pesten bundelt nieuws, feiten, onderzoek, beleid, interventies en literatuur. Volgens Van Rooijen laat het dossier ook zien dat er eigenlijk nog veel niet bekend is over pesten. 'Er is veel meer onderzoek nodig naar met name de gevolgen van

pesten en de effecten van bestaande interventies. Ook weten we nog maar weinig over het nieuwe, steeds meer voorkomende digitaal pesten. Tegelijkertijd brengt dit dossier wel veel informatie samen. Hulpverleners en docenten kunnen met die kennis pesten sneller herkennen. Het dossier maakt ook duidelijk dat pesten helemaal niet zo onschuldig is als het misschien lijkt. Daardoor zal men ook eerder geneigd zijn in te grijpen. Ook daarvoor biedt het dossier de aanknopingspunten.'

Het dossier over pesten is te vinden op www.nji.nl/pesten.